

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

		мұсылмандары және Екінші дүниежүзілік соғыс	
1260.	Новикова А. Г.	«Боевая деятельность партизан-казахстанцев Освейской партизанской бригады им. М.В. Фрунзе Витебской области БССР (1942-1944 гг.)»	5398
1261.	Тұрғынбай Е. М.	Тектінің тұяғы (майдангер Әлім Алмат хақында)	5401
1262.	Тайтолеуов А. Б.	Герой Советского Союза из Семипалатинской области	5405
1263.	Шуберт А. А.	Боевой путь Кучеренко Николая Петровича: от Акмолинска до Тулы	5408

СЕКЦИЯ 9
ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР
ЖУРНАЛИСТИКА И СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

9.1- секция
ПОСТСЕКУЛЯРЛЫҚ ӘЛЕМДЕГІ ДІН: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР,
ШЕКАРАЛАР ЖӘНЕ СЫН-ҚАТЕРЛЕР
РЕЛИГИЯ В ПОСТСЕКУЛЯРНОМ ОБЩЕСТВЕ: ВЫЗОВЫ, ГРАНИЦЫ,
НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ

1264.	Абайқызы Ақтоты	Эрих Фроммның дін психологиясы	5560
1265.	Алибек Алия Бауыржанқызы	Қазақстанның әлеуметтік желілеріндегі психологиялық және рухани емшіліктің қалыптасуы	5564
1266.	Албагачиева Луиза Багаудиновна	Неоязычество в современном обществе: формы, виды возрождения	5568
1267.	Аманжолов Ансар Жанатулы	Проявление образа иисуса христа в маркетинге и интернет-юморе (мем-культуре)	5572
1268.	Әкімбай Айымжан Құдайбергенқызы	Діни ритуалдардың қоғамдағы рөлі	5576
1269.	Бейсенбай Райхан Жарқынбекқызы	Қазақстандағы мұсылман қыздары: қоғамдық пікір және құқықтық мәртебе	5579
1270.	Бидолда Жайқал Болатбекқызы	Оңалту және дерадикализация жұмыстарының халықаралық тәжірибелеріне шолу	5583
1271.	Демесінов Асылжан Алдамбергенұлы	Сенуші адамдарға психологиялық кеңес берудің ерекшеліктері	5588
1272.	Жубанышева Ардақ Талғатқызы	Жеке тұлғаның радикалдану процесін анықтау критерийлері	5593

1273.	Жусупов Санжар Муратулы	Религиозные онлайн-проповеди и психология убеждения: основные методы воздействия	5596
1274.	Ибадуллаева Ақниет Абдуалиқызы	Қасиетті құпиялардың теологиялық психологиялық аспектілері	5599
1275.	Ізбасқан Айдана Арапбайқызы	Діни бірегейлік және жаһандану	5603
1276.	Иманханов Азамат Иманханұлы	Исследование взаимосвязи религиозности и свойств темперамента личности: на основе методики пятифакторного анализа	5607
1277.	Қаржауова Майра Бауыржанқызы	Радикалды діни ағымдардың теориялық-әдіснамалық негіздері	5612
1278.	Орынтай Ади Оразбайұлы	Аспекты деструктивных культов в компьютерной игре «Cult of the lamb»	5616
1279.	Рамазан Інжу Болатқызы	Ислам шариғатындағы тұлға концепциясы: құран негіздері мен ғылыми тұжырымдар	5620
1280.	Самен Көркем Болатқызы	Цифрлық дәуірдегі діни құндылықтардың трансформациясы	5624
1281.	Шайзада Ақерке Асхатқызы	Гендерлік зерттеулердің дінтану саласындағы рөлі: қазақ қоғамындағы руханилықтың трансформациясы	5629

9.2 - секция

ҚОҒАМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ: ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ ОБЩЕСТВО И КУЛЬТУРА: ФИЛОСОФСКИЙ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

1282.	Абдиканова Дарина Куанышевна	Симулякр как продуктивная сила: Делёзовская критика платонизма	5632
1283.	Абитай Бейбарыс Рахымжанұлы	XX ғасырдағы қазақ ойшылдарының рухани жаңғыру мен еркіндікке қатысты философиялық ұстанымдары	5635
1284.	Алимхан Айбота Маратқызы Нукешова Диана Талгатқызы	Балаларға арналған философия:цифрландырылған заманда	5640
1285.	Атымтай Даяна Нурланқызы	Гётенің поэзиясындағы сопылық мотивтер: исламдық мистиканың батыс ойына ықпалы	5645

1286.	Байгулина Амина Акановна	Қазақ ғылымы: Қ.Сәтпаев пен Е.Бөкетов	5649
1287.	Бекботаев Сырлыбек Қуатбекұлы	«Қара жер»: таңба мен қазба жад	5653
1288.	Жақсылық Ботагоз Жарылқасынқызы	Мұзарап Жүсіпұлының күйшілік өнері және қазақ мәдениетіндегі орны	5658
1289.	Жанатқызы Ұлпан	Стоицизмнің қазіргі заманғы адамға пайдасы бар ма?!	5561
1290.	Жаркенов Ұлан Берікұлы	Қазақ философиясындағы мақал-мәтелдің орны	5664
1291.	Жолдасбаева Ақнұр Райымдекқызы	Конфуцийшілдіктегі адам, қоғам және табиғат арасындағы қарым-қатынастарды үйлестіру мәселесі туралы	5667
1292.	Зулхарова Асел	Өнер философиясындағы рухани ізденістер	5670
1293.	Калиева Айя Айбекқызы	«Страх» в философии Сёрена Кьеркегора	5673
1294.	Каменов Бекзат Расулович	Қазақ дүниетанымына тәңіріліктен енген түсініктер	5677
1295.	Капаева Аида	Қазақстандағы театр өнері дамуының кейбір тенденциялары	5681
1296.	Капсеметова Назира Канатовна	Қазақ философиясындағы адам және рухани құндылықтар	5684
1297.	Керімбай Әлихан Санжарұлы	Қоғам және философия: философиялық идеялардың қоғам дамуына ықпалы	5687
1298.	Кунтупова Аяулым Маратқызы	Қоғам және мәдениет: қазіргі қоғамның жастардың рухани құндылығымен байланысты кейбір мәселелеріне философиялық және мәдени талдау	5690
1299.	Қали Тоғжан Қахарманқызы	Эстраданың бұқаралық мәдениеттің феномені ретінде қоғамға әсері	5694
1300.	Қанапина Арайлым Жанғалықызы	Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының рухани мұрасы	5697
1301.	Құрас Бақытгүл Қанатқызы	Сұлулық ұғымының тарихи эволюциясы	5699
1302.	Рахимғалиева Айзат Ерболатқызы	Жасанды интеллект және мораль	5702
1303.	Серік Айгерім Азаматқызы	Шәкәрімнің адамның өмірлік бағдарларының мәні туралы экзистенциалды ой толғауы	5705
1304.	Тілеуғабыл Назерке Ерболатқызы	Жоғары білім саласындағы экзистенциалдық дағдарыстарды еңсерудегі философияның ықпалы	5709
1305.	Шәді Қарақат Қайратқызы	Суфизмдегі әйелдер тарихы: раба аль-адавияның мұрасы және оның ізбасарлары	5714

9.3 – секция

ЗАМАНАУИ ҚОҒАМ: ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ СОВРЕМЕННОЕ ОБЩЕСТВО: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

1306.	Мамежан Гүлназ Асылзадақызы	Теоретико - методологические основы исследования бренда в семейном бизнесе	5718
1307.	Серікбай Дархан Шымкентбайұлы	Оңтүстік Қазақстан имиджі: тарихи, мәдени және экономикалық аспектілер	5721
1308.	Дүйсенбек Алмаз Асқарұлы Өмірзақ Ақнұр Бауыржанқызы	Әлеуметтік желілердің ойлау қабілеті мен сөйлеу тіліне әсері	5725
1309.	Орынбаева Аруна Маратовна	Диффузия западной культуры в молодежную среду	5730
1310.	Меделханқызы Ақзада	Донорлық әлеуметтік құбылысы: даму шарттары және факторлары	5734
1311.	Мазненко Валерия Максимовна	Отношение современной молодёжи к эзотерическим практикам	5736
1312.	Кукешева Алтынай Ермекбаевна	Восприятие обучающимися онлайн обучения (по результатам онлайн опроса)	5741
1313.	Кожаметова Аружан Азаматовна	Финансовая грамотность студентов Казахстана	5744
1314.	Казиханова Зура Ерлановна	Социальные ценности современной казахстанской молодежи	5748
1315.	Уразбаева Асия Аманжолқызы	Социальная проблема как поле конфликта: кейс закона о семейном насилии в РК	5752
1316.	Төребек Нұргүл Маратқызы	Әлеуметтік желілердің қазіргі қоғамдағы студент жастардың бірегейлігін қалыптастыруға әсері	5756
1317.	Раушанбекова Майра Талгатқызы	Жоғары білімді мамандардың эмиграциясы: қазақстандағы «ми ағыны» және оның әлеуметтік салдары	5760
1318.	Нұртай Гүлсайран	Қазақ тілінің цифрлық кеңістіктегі орны: әлеуметтанулық сауалнама нәтижелері	5764
1319.	Лесов Наурызбек Әспенұлы	Мектеп жасына дейінгі балаға арналған қазақстандық медиакеңістік: әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері	5768
1320.	Көміртай Аружан Ержанқызы	Отбасын жоспарлау контекстіндегі әйелдердің әлеуметтік бірегейлігі: репродуктивті тәжірибенің әйелдің қоғамдағы рөліне ықпалы	5772

1321.	Кенжетай Шолпан Үсенқызы	Халықаралық фриланс тәжірибесі: тенденциялар және онлайн мамандықтар	5776
1322.	Галымжанова Аружан Бауржанқызы	Қазақстандағы паралимпиадалық спортты дамытудың әлеуметтік детерминанттары	5779
1323.	Карим Аулиехан Казбекулы	Религиозная идентичность и цифровая модернизация: институциональные аспекты	5782
1324.	Алиев Марат Мухтарович	Memory studies как исследовательская парадигма в изучении памяти и мнемонических конфликтов	5785
1325.	Балықбаева Ардақ Шәкірқызы	ҚР моно қалаларының демографиялық даму болжамы	5788
1326.	Өтеғали Дулат Болатұлы	Платформалық жұмыспен қамтудың әлеуметтанулық мәселелері	5792
1327.	Иманқұл Ақнұр Бексұлтанқызы	Отбасы-неке қарым-қатынастарына жаңа ұстаным: білім деңгейіндегі және отбасындағы міндеттерді бөлудегі гендерлік теңсіздік призмасында талдау	5795
1328.	Душманов Даниэль Тулегенович	Цифровые сообщества и женщины- тестировщики: гендер и идентичность	5798
1329.	Дінмұхаммед Дильназ	Репродуктивті мінез-құлық: саяси және мәдени конструкциясы	5802
1330.	Акатаев Азамат Абылович	Пространственная статистика в прогнозировании электорального поведения населения на основе данных GPS	5806

9.4 – СЕКЦИЯ

XXI ҒАСЫРДАҒЫ ЖАСТАР ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ ҒЫЛЫМЫ МОЛОДЕЖЬ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА В XXI ВЕКЕ

1331.	Адильхан Адина Нұртайқызы Алдашева Амира Маратовна	Роль скуки в личностном росте: как скуку можно перенаправить от аддикций к самоактуализации	5809
1332.	Аланбаев Алан Болатұлы Жантемирова Аяулым Еркиновна	Мультитаскинг в цифровой среде: информационная перегрузка и когнитивное истощение	5814
1333.	Болатбекқызы Төреқыз	К-поп жанкүйерлерінің психологиясы: әлемдік феноменнің жастар санасына әсері	5816
1334.	Дуйсембаева Сабина Жаслановна	Телефон қолдану уақыты мен стресс деңгейінің өзара байланысы	5819
1335.	Егимбаева Айнагуль Сериккалиевна	Исследование особенностей совладающего поведения родителей имеющих детей с особыми образовательными потребностями	5822
1336.	Ертукешова Гулия	Психологиялық әл-ауқат ұғымының мәні	5828
1337.	Жақсығұлова Зухра	Білім алушылардың аутоагрессивті	5832

	Бірлікқызы	мінез-құлқын зерттеудің теориялық - әдіснамалық негіздері	
1338.	Жоламан Диана Болатқызы Қадырыса Айшабибі Рахметқызы	Жеткіншектерде кездесетін агрессивті мінез-құлық пен қатыгездіктің психологиялық себептері	5836
1339.	Каримова Еркежан Сайлауқызы	Социально- психологическая адаптация молодежи – выпускников из детских учреждений	5840
1340.	Кунаков Ануар Серикович	Молодые мигранты: травма, разлука и психологическое здоровье	5843
1341.	Қожахметова Динара Тлеужанқызы	Тәуелділікті емдеудің 12 қадамдық оңалту бағдарламасы	5848
1342.	Қонысбай Фатима Ерболқызы	Когнитивті психология және тіл	5853
1343.	Абилбеков Акниет Нурболатович	Кванттық психология: сананың кванттық механика тұрғысынан зерттелуі	5857
1344.	Серікқызы Мөлдір Туякова Улбосын Жүсіповна	Білім беру жүйесінде сараптамалық қызметті жүзеге асыру	5861
1345.	Шакеева Алима Бериковна	Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды саласына әлеуметтік медиа ықпалы	5863
1346.	Масуадин Мөлдір	Психология мамандығында оқитын және басқа мамандықтағы студенттердің инфантильділік деңгейін зерттеу	5866
1347.	Мұқашева Ардагүл Болатбекқызы	Цифрлық дәуірдегі психологиялық сауаттылық және оның студенттердің эмоционалды тұрақтылығын дамытуға әсері	5870
1348.	Мырзақасым Айзада Есілбекқызы	Жеткіншектердегі суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бойынша шетелдік тәжірибелерге шолу	5873
1349.	Нусупкүл Әнел Куатбекқызы	Жеткіншектердегі мазасыздықтың ерекшеліктері	5876
1350.	Нұршабек Панар Азаматқызы	«Ер Төстіктегі» архетиптік кейіпкерлер: юнгтың теориясы тұрғысынан талдау	5879
1351.	Рустамханова Тахмина Сухрабовна	Болашақ психологтардың оқу іс-әрекетіндегі үлгерімі мен эмоционалды интеллект арасындағы байланыс	5884
1352.	Сарина Амина Саидовна	Тіл және нейропсихология	5887
1353.	Шайманов Даулет Ерганатович	Связь между личностными характеристиками и приверженностью в религии ислам	5892
1354.	Секербаева Зарина Тимуровна	Психологические аспекты отношения и вовлеченности казахстанской молодежи в видеоигры	5896
1355.	Смагулова Нұрай Ануарқызы	Перфекционизмнің аутоиммунды аурулармен байланысы	5901
1356.	Тигран Ислана	«How childhood trauma affects us as	5904

		adults»	
1357.	Сулейменова Гульжазира Тажмагамбетовна Абдракышова Акерке Оралбаевна	Аутистік спектрдің бұзылыстары бар балаларды психологиялық қолдау	5908
1358.	Тасжурекова Нурсая Ерлановна	Эмоционалдық күйдің шығармашылыққа әсері	5912
1359.	Боранбаева Жансая	«Отбасы» ұғымының ғылыми әдебиеттерде зерттелуі	5914
1360.	Юсупова Гузель Сериковна	Применение медитации в психотерапевтической практике психологов и психосоматологов	5918
1361.	Керимкулова Жансая	Влияние детско-родительских отношений на расстройство пищевого поведения	5923
1362.	Сулейменова Гульжазира Тажмагамбетовна Абияким Ақбота Ақылбайқызы	Аутистік спектрдің бұзылыстары бар балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналарды психологиялық сүйемелдеу	5926
1363.	Тухашев Муслим Яхьяевич	Взаимосвязь уровня самодисциплины и удовлетворённости жизнью у студентов	5930
1364.	Ахмет Бота Базарбайқызы	Жасөспірім және өмірдің мәні	5935
1365.	Жолдықараева Алтынай Қанатқызы	Отбасылық тәрбие стилінің жеткіншектердің өз-өзіне сенімді болуына ықпалы	5938

9.5-секция. Заманауи әлеуметтік саясат пен әлеуметтік жұмыс
Современная социальная политика и социальная работа

1366.	Имангалиева Жанель Сержановна	Вызовы и проблемы в работе социальных работников во время чрезвычайных ситуаций	5942
1367.	Седунова Кристина Владимировна	Социально-психологическая адаптация выпускников детских домов	5945
1368.	Михайлова Дарья Анатольевна	Образ профессии «социальная работа» в средствах массовой информации Республики Казахстан	5949
1369.	Жусупова Дильназ Дулатовна	Мотивация профессиональной деятельности и уровень притязаний будущих социальных работников	5953
1370.	Аманкельды Чингиз Аскарұлы	Профессиональная пригодность и приспособляемость к профессии «Социальная работа»	5955
1371.	Сейтжанов Сабыржан Жарылкаганович	Перспективы, риски и возможности миграции в условиях города (на примере г.Астана)	5958

1372.	Аубакирова Аягоз Каиртаевна Адилбекова Толкын Алиевна	Социальная работа и цели устойчивого развития: литературный обзор	5961
1373.	Абдрахманова Сыргагул	Права на образование детей с нарушением слуха в Казахстане	5966
1374.	Болатова Ұлжан Мырзағалиқызы	Қазақстандағы ақпараттық қауіпсіздік және медиасауаттылық; БАҚ рөлі мен әлеуметтік саясат механизмдері	5970
1375.	Семенова Юлия Евгеньевна	Роль социальных работников в профилактике суицидального риска в медиа пространстве	5973
1376.	Сейтхан Гүлзат Жаңабайқызы	Әлеуметтік жұмыскер медициналық-санитариялық алғашқы көмек ұйымындағы мультидисциплинарлы топтың негізгі қатысушысы	5976
1377.	Саңғылбаева Ботагөз Ермекқызы	Жаңа туылған нәрестелерден бас тартқан әйелдердің мотивациясы мен әлеуметтік жағдайлары: перзентханадағы кейстерді талдау	5980
1378.	Дуйсенбаева Толқын Нурдиллақызы	Әлеуметтік жұмыстың тәжірибесінде арт-терапияны қолдану мүмкіндіктері	5985
1379.	Нұранова Данагүл Жандарбекқызы	Жетім балалармен және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалармен жұмыс істеудегі кейс-менеджмент	5988
1380.	Олжабай Аружан Қалдыбекқызы	Спорт мүгедектігі бар адамдардың өмірлік сценарийін өзгерту факторы ретінде	5992
1381.	Бейбітова Ләззат Арманқызы	Әлеуметтік қызметкерлердің қазақстандағы инклюзивті туризмді дамытудағы рөлі	5996
1382.	Сегізбаева Жанерке Маханбетқызы	Девиантты-мінез құлықты жасөспірімдермен әлеуметтік жұмыс	5999
1383.	Шекербек Айжан Сәбитқызы	Ядролық сынақтардан зардап шеккендерді әлеуметтік қорғау	6002
1384.	Алибекова Жанат Асылбекқызы	Көру қабілеті бұзылған балаларға әлеуметтік қолдау көрсету	6008
1385.	Аманбай Еркежан Әлібекқызы	Әлеуметтік жетімдікті еңсерудегі қабылдаушы ата-аналар мектебінің үлесі	6011

1386.	Ибрагим Аяулым Ерболқызы	Егде жастағы адамдарға күтім жасаудың кешенді тәсілі	6014
1387.	Ерғалиева Аяулым Ғалымжанқызы	Еріктілік – әлеуметтік жұмыстың ажырамас бөлігі	6017
1388.	Қыстаубай Карима Қуанышбекқызы	Адаптация студентов первого курса к обучению в вузе	6024
1389.	Исаева Мерей Сеилбековна	Социальное предпринимательство: от бизнеса к общественной трансформации на пути к устойчивому будущему	6029

9.6-секция

ЦИФРЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН БАЙЛАНЫС: ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН БІЛІМ БЕРУ АСПЕКТІЛЕРІ ЦИФРОВАЯ ЖУРНАЛИСТИКА И СВЯЗИ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

1390.	Талапқанұлы Ераман	Спорт журналистерін даярлау: 2019–2024 жылдардағы медиа-зерттеулер және халықаралық тәжірибе	6033
1391.	Кайрат М. К.	Эволюция социальной рекламы в Казахстане: от плакатов к digital-форматам	6038
1392.	Орынбасар С.А.	Жасанды интеллект заманындағы digital - коммуникациялар	6042
1393.	Мурзағалиева А.Е.	Сегментация аудитории с помощью искусственного интеллекта	6048
1394.	Магзумова Ж. Н.	PR саласындағы жасанды интеллект	6053
1395.	Салимжан Д.Ж.	Кризисный digitalpr: как справиться с негативом в интернете	6057
1396.	Тұяқбай Ақнұр Айболқызы	PR-дың қазақ поэзиясының дамуына ықпалы	6062
1397.	Алиева А. Д. Рустемова М. М.	Жасанды интеллект және PR-дағы цифрлық технологиялар	6066
1398.	Дауитхан Көгершин	Әйел спортшыларына қатысты медиа репрезентациялар: гендерлік аспект	6069
1399.	Ерланова Еркежан Ерлановна	Tiktok және Instagram платформаларындағы спорттық контенттің ықпалы	6072

1400.	Иүсіп Нәрсә	Спорт журналисінің бейнесі: кәсіби дағдылар мен жаңа талаптар	6074
1401.	Кабылбекова Аяна Канатовна	Қазақ киносының имиджін қалыптастырудағы PR-дың рөлі	6076
1402.	Құдайберген Аяулым Мирханқызы	Қазақ театрын жандырудың PR стратегиялары: жаңа медиа құралдарының рөлі	6079
1403.	Құрманжан Айгер	Халықаралық спорт жарыстары және қазақтілді бақ-тың қатысуы	6081
1404.	Отынбай Аружан Абайқызы Куанышева Диамара Куанышевна	Спорттық шараларды әлемдік деңгейде ұйымдастырудағы PR-дың рөлі	6085
1405.	Халым Күзеухан	Әлеуметтік желілердегі спорт журналистикасы: артықшылықтары мен кемшіліктері	6090
1406.	Хуандаг Алемнур	Футбол матчтарының репортажы: журналистік шеберлік пен этика	6092

9.7-секция

Журналистиканың дамуы: дәстүр мен трансформация Развитие журналистики: традиции и трансформация

1407.	Тургазыева Дильназ Медетовна	Қазақстан телеарналарындағы сараптамалық бағдарламалардың жаһандық кезеңдегі даму тенденциясы	6097
1408.	Амантай Жұлдыз Ағыбайқызы	Әйел журналистердің қоғамдық-саяси қызметі: отандық және шетелдік тәжірибе	6101
1409.	Kussainova Adel	Comparison of crime programs on tv different countries	6104
1410.	Озенбаева Назым Тукибаевна	Журналистика путешествий: история возникновения и этапы становления	6107
1411.	Қабдрашев Біржан Жарқынұлы	Қарулы қақтығыс аймағындағы журналистің рөлі мен қауіпсіздігі: Ресей мен Украина жанжалы негізінде	6111
1412.	Akimbekova Dilyara	Practice – oriented approaches in teaching journalism: experience of universities in Poland and Kazakhstan	6114
1413.	Elubay Guldana	Interactive teaching methods in training future journalists: practices from Poland and Kazakhstan	6116

1414.	Ғаббас Г.Е.	Сұхбат алудың ерекшеліктері (Youtube әлеуметтік желісінің мысалы бойынша)	6120
1415.	Мулькаман Назерке	«Threads» жаңа әлеуметтік желісінде отандық және шетелдік бақ-тың белсенділігі: салыстырмалы контент-талдау	6125
1416.	Серикова К.Т.	Қазақстан мен Ресей байланысы: ақпараттық кеңістіктегі ықпалдастықты арттырудағы өзекті мәселелер	6128
1417.	Шанжархан Зейін Әмірханұлы	Интернет журналистика негіздері: трендтер, аудитория, платформалар	6133
1418.	Сәдуақас Шаттық Серікқалиқызы	Әлеуметтік медиадағы Edutainment Қазақстандағы танымдық контент жасаудың жаңа моделі	6137
1419.	Жамботырова Айнеля Ербулатовна	Цифрлық дәуірдегі жаңалық тарату: дәстүрлі телевизияның бәсекеге бейімделуі	6142
1420.	Жұмағали К.С.	«Хабар» телеарнасында ақпараттық саясатты көрсету ерекшеліктері мен проблемалары (2015–2024 жылдар бойынша)	6147
1421.	Асилбек Жансая Турсунқызы	Журналистер мен алгоритмдер: жасанды интеллектің редакциялық процестер мен аудиторияның сеніміне әсері	6149
1422.	Сұлтан Ажар	Имидж және бедел: жеке тұлғаларға арналған имидж қалыптастыру стратегиялары	6151
1423.	Бекен Алем Куатұлы	Жасанды интеллект және big data технологияларының цифрлық журналистикадағы рөлі	6154
1424.	Ахметова Дильназ	Қазіргі медиадағы трансформация	6156
1425.	Жарбосинова Акмарал Наурызбайқызы	Әлеуметтік медиаданың жаңа механизмдері, алгоритмдік сүзгілердің қоғамдық пікірге ықпалы	6159
1426.	Кенжеқара Әспет	Цифрлық медиадағы отандық pr және жарнама	6162

1427.	Алтай Іңкәр	Медиадағы манипуляция және оның қоғамға әсері	6164
1428.	Молдахметова Камила Қалдыбекқызы	Желтоқсан көтерілісінің тарихи маңызы мен саяси бағасы	6168
1429.	Бошанова Әсел Ербуланқызы	БАҚ-тағы медиа-инновациялардың дамуы	6169
1430.	Ментай Аяжан	Қазіргі журналистика: дәстүр сабақтастығы және трансформация жолдары	6173
1431.	Берік Д.Б.	Қазіргі тележурналистикадағы қазақ тілінің тілдік нормалары: жаңалықтарда қолданылу мәселелері	6176
1432.	Кеңшілікова Еркеназ Ғабитқызы	Журналистиканың дамуы: дәстүр мен трансформация	6181
1433.	Дәлкенқызы Перизат	Цифрлық трансформация және дәстүрлі БАҚ: қазақстандық медианың жаңа бағыты	6182
1434.	Манафья Шұғыла Бақытқызы	Салааралық журналистиканың даму үрдістері мен трансформациясы	6185
1435.	Байұзақ Ұлданай	Отандық мультфильмдердің тәрбиелік аспектілері	6189
1436.	Толкынбекова Дильназ	Киноаударма теориясы мен оның түрлері	6193
1437.	Ералханқызы Би-Фатима	Израиль-Палестина қақтығысы жағдайындағы бұқаралық ақпарат құралдарының қызметі	6194
1438.	Dildabek Gaini Ibragimova Akbota	Youtube as a second screen: the digital adaptation of kazakhstan tv channels	6198
1439.	Қожатай Аяжан	Сот журналистикасы: отандық және шетелдік тәжірибе	6202
1440.	Құрманалы Дариға Дәулетқызы	Цифрлы медиа мен дезинформацияның қоғамдық санаға әсері	6204
1441.	Марданманова Әмина	Телеертегілердің бала тәрбиесіне ықпалы	6208
1442.	Арғын Томирис Дамирқызы	Этикалық мәселелер және журналистиканың жауапкершілігі	6210

1443.	Одылова Мафтуна	Влияние цифровизации на распространение феминистского дискурса: социальные сети и онлайн-платформы	6214
1444.	Шардарбек Аружан	Фактчек жасау және оның маңызы	6219
1445.	Kussainova Adel	Image of journalists and tv hosts covering criminal topics on television	6223
1446.	Серікова Құралай	Қазақстан мен Ресей ынтымақтастығы: БАҚ перспективасына көзқарас	6229

9.8-секция

МЕДИА ЖӘНЕ БАСПА ИНДУСТРИЯСЫ: ЖАҢАНДЫҚ ТРЕНДТЕР МЕН ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

МЕДИА И ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ИНДУСТРИЯ: ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

1447.	Сансызбаев Н.Д.	Цифрлық дәуірдегі баспа: кітап шығару, оқу мәдениетін қалыптастырудағы мәселелер	6232
1448.	Сугурова Салтанат Базарбаевна	Қазақстандағы ауыл шаруашылығындағы суды үнемдеудің БАҚ-тағы көрінісі	6234
1449.	Narzullayeva Mukhayyo Iftikhor qizi Allambergenova Perkhan Kudaybergenovna	Theory and practice in journalism education	6237
1450.	Джумахметов Жігер Мейрамбекұлы	Дизайн трендтерінің эволюциясы және олардың жарнама стратегияларына ықпалы	6240
1451.	Нұрайлым Байзакеш	Қазақтілді балалар басылымдары: қалыптасу тарихы мен даму болашағы	6243
1452.	Қуанышқызы Ақниет	Медиадағы тактильді дизайн: жаңа тіл	6246
1453.	Келесова Жұлдыз Бақытжановна	О некоторых тенденциях в книгоиздании переводной Зарубежной литературы на казахском языке	6248
1454.	Маличкина Елизавета Андреевна	Перспективы цифрового книгоиздания в Казахстане	6251
1455.	Бекен Ильяс Ерғалыұлы	Верстка и дизайн важный фактор привлечения аудитории к печатным изданиям	6253

1456.	Шарапиева Рысалды	Интерактивті баспа өнімдері: заманауи білім мен медианың жаңа белесі	6257
1457.	Нургалиев Мади Еркатович	Использование ритма и звуковых эффектов	6260
1458.	Мұхитқызы Диана	Қазақ кітабының эволюциясы: көне қазақ кітаптарындағы иллюстрация (каллиграфия) өнері	6264
1459.	Амангелдина Данажан	Эпистолярлық мәтіндердің ғылымдағы орны	6269
1460.	Бейсенбай Диана	«Мазмұндама» баспасының заманауи жобалары	6272
1461.	Талғатқызы Адина	«Steppe and world» баспасының аударма кітап шығарудағы іс-тәжірибесі	6275
1462.	Тулегенова Аяулым	Шетел классиктерін қазақ тіліне аудару: мәдениетаралық диалог және әдебиеттегі аударма мәселелері	6278
1463.	Какен Мейірім	Ауғанстандағы билік ауысуы және оның халықаралық медиадағы көрінісі	6281
1464.	Жанатова Асем	Қазақ әндерінің әлеуметтік медиада насихатталуы	6286
1465.	Гантумур Армангүл	«Гейткипер» теориясы және медиа манипуляция	6289
1466.	Мұқанбай Ділнәз	Қытай мен АҚШ арасындағы ақпараттық соғыс	6293
1467.	Хамзина М. А.	Взаимодействие современных издательств и социальных сетей	6296
1468.	Ермаханова Ә.Б	Влияние социальных медиа на рекламу фильмов и роль издательских платформ	6300
1469.	Қожатай Аяжан Мустафақызы	Ақпарат дәуіріндегі технологиялық соғыс - жаңа саяси құрал ретінде	6304

СЕКЦИЯ 10

ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫ

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Benton, T. D., R. C. Boyd, and W. F. M. Njoroge. 2021. “Addressing the Global Crisis of Child and Adolescent Mental Health.” *JAMA Pediatrics* 175, no. 11: 1108–1110. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2021.2479>.
2. Copeland, W. E., D. Wolke, L. Shanahan, and E. J. Costello. 2015. “Adult Functional Outcomes of Common Childhood Psychiatric Problems: A Prospective, Longitudinal Study.” *JAMA Psychiatry* 72, no. 9: 892–899. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2015.0730>.
3. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. – М., 1969,
4. Прихожан А.М. Психология тревожности: дошкольный и школьный возраст. - Питер, СПб, 2009. -119 с.
5. Зинченко В.П., Мещерякова Б.Г. Психологический словарь – М., 1996.
6. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности. – М., 1994.

ӘОЖ 82.0

«ЕР ТӨСТІКТЕГІ» АРХЕТИПТІК КЕЙІПКЕРЛЕР: ЮНГТЫҢ ТЕОРИЯСЫ ТҮРҒЫСЫНАН ТАЛДАУ

Нұршабек Панар Азаматқызы

poniknur@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Пс.ғ.к. Айтышева А.М.

Архетиптер — бұл адамдардың ұжымдық бейсанасында орын алатын, уақыт өте келе қалыптасқан, ұрпақтан ұрпаққа берілетін психологиялық бейнелер мен символдар. Юнгтың теориясында архетиптер адамның ішкі дүниесіндегі терең құрылымдарды білдіреді және олар адамның мінез-құлқы, ойлау ерекшеліктері мен сезімдерін айқындайды. Бұл ұғым, әсіресе жеке тұлғаның психикалық құрылымы мен адамзаттық тәжірибелерінің барлығында көрініс табатын негізгі бейнелер ретінде анықталады.

Юнгтың «Бейсаналық психология» кітабында: «Зигмунд Фрейдтің «Леонардо да Винчидің балалық естеліктері» атты зерттеу жұмысында («Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci», 1910 ж) Леонардо да Винчидің екі анасы болды деген фактінің оның ары қарайғы өміріне қалай әсер еткені жайлы көрсеткен. Екі ананың болу фактісі немесе «екі тарапты шығу тегі» деген түсінік әлемдік ұлы суретшіге қатысты нақты ақпарат екенін атап, мұндай құбылыстың басқа да өнер адамдарының өміріне айырықша әсер ету рөлі жайлы да сөз етті. Бенвенуто Челлини (Итальяндық атақты мүсінші, суретші) қиялында да осы «екі тараптық шығу тегі» түсінігі көрініс тапқан. Негізінде бұл шығу тегінің түрі мифологиялық мотивте бастау алған. Мифтік баяндамаларда кейіпкерлердің көбі екі анадан туылған делінген. Бұл қиял желісіндегі «екі анадан туылған» деген ойдың түп төркіні - нақты дәлелі бар фактіден басталатындығында емес, адам рухының, ішкі жан-дүниесінің тылсым тарихына тиесілі, жалпыға ортақ «бастапқы» бейнеден бастау алатындығында. Ол адамның жеке естеліктеріне қатысы жоқ идея» [1, 71 б.]

Архетип теориясының ғылыми айналымға енуі швед психиатры, психологы, философы, Зигмунд Фрейдтің тәлімгері - Карл Густав Юнгтың еңбектеріне негізделетіні барлығына белгілі. Карл Густав Юнг Фрейдтің ілімін жалғастырған психолог ретінде кеңінен танымал, алайда ол Фрейдтың дәстүрлерге сүйенбей, өз жолымен жүрді. Сондықтан олардың ынтымақтастығы ұзаққа созылмады. Юнг пен Фрейд арасындағы көзқарас айырмашылығының негізгі себебі **ұжымдық бейсаналық немесе түпсана** ұғымы болды. Юнгтың пікірі бойынша, тұлғаның құрылымы (ол оны **жүрек** деп атаған) эго, жеке бейсаналық және Ұжымдық бейсана құрамынан тұрады. Эго — бұл біз әдетте **саналық** деп атайтын,

немесе «Мен» деп айтқанда меңзейтін нәрсе. Жеке бейсаналық — бұл жеке тәжірибе, қандай да бір себептермен ұмытылған немесе аластатылған, сондай-ақ айналамызда болып жатқан кейбір нәрселерді байқамайтын барлық нәрселер. Жеке бейсананың құрамында **комплекс**тер болады — эмоционалды түрде зарядталған ойлар, сезімдер және естеліктерден тұратын топтар.

Карл Густав Юнг өз зерттеулерінде архетиптерді психологиялық тұрғыдан қарастырып, олардың ұрпақтан ұрпаққа бейсаналық деңгейде беріліп, адам психикасының құрылымдық компоненті болып табылатынын атап өткен. Юнгтың пікірінше, ұжымдық бейсаналықтағы архетиптер жеке тұлғаның ішкі табиғатын ғана айқындап қоймай, оған бағыт-бағдар беріп, ойлау жүйесінің негізін қалыптастырады. Архетиптер шығармашылық және белсенділік процестерінде сана деңгейіне көтеріліп, адамға әсер ете бастайды. Олар адамның рухани әлемінде үнемі қатысып, оның өміршеңдігін қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, архетиптер нақты мазмұнға ие болып, адамдардың дүниетанымының түрін, формасын, құрылымын анықтайды.

Жалпы «Архетип» анықтамасы тұңғыш рет 1978 жылы «Әдеби энциклопедияға» енгізілген екен. «Архетип (грек. ἀρχέτυπον — бастапқы бейне, үлгі) — термин, ежелгі грек философиясында Платоншылар қолданған; 20 ғасырда К. Г. Юнгтың «терең психология» ілімінің негізгі категорияларының бірі ретінде қолданыла бастады және қазіргі батыс әдебиетіне, әдебиеттану мен мәдениеттануға әсер етті. Платон жүйесінде «идеялар» материалдық әлемнің өздігінен қалыптасқан үлгілері болып саналатын сияқты, Юнгтің түсінігінде архетиптер адам бейсаналығының құрылымдық принциптерінің негізін құрайды» [2, 9 т.]. Көріп отырғанымыздай әдеби энциклопедияда айталатындай әдебиетке қатысы жоқ екендігін байқай аламыз. Алайда, Юнгтің көрсеткен архетиптері жайлы тізбектей келе, ұлттық дүниетанымымызда, болмысымызда ол архетип қандай көріністе болғандығы туралы айта аламыз.

Юнг негізгі төрт орталық архетипті анықтады. Карл Юнгтің теориясы оларды тек символдық бейнелер ретінде емес, ойларда, мінез-құлық үлгілерінде, армандар мен қорқыныштарда көрінетін іргелі терең құрылымдар ретінде сипаттайды.

Философия ғылымдарының докторы Мирзахметов А. «Қазіргі қазақ прозасындағы архетиптік образдар» докторлық диссертациясында «Ең маңызды әдеби архетиптердің қатары:

1. Қаһарман.
2. Данышпан.
3. Қарауыл.
4. Хабаршы.
5. Албасты.
6. Көлеңке.
7. Көмекші.
8. Жылпос.

Архетиптер қатарын ұсынуда Карл Гюстав Юнг тұлғаның басты төрт архетипі деп келесі қатарды ұсынады:

1. Персона.
2. Көлеңке.
3. Анима мен анимус.
4. Өзділік.

Сонымен қатар, швед ғалымы мифтік кейіпкерлерді он екі архетипке бөлген еді. Олар:

1. Қаһарман.
2. Бала.
3. Жетім.
4. Жаратушы.
5. Жақтас.
6. Ілкі жебеуші немесе данышпан.
7. Сайқымазақ.

8. Сыйқыршы.
9. Басқарушы немесе басшы.
10. Бүлікші.
11. Махаббат иесі.
12. Азғырушы

Біз зерттеу нысанының негізгі нысанына алынатын архетиптер қатарын жасауда мифолог Джозеф Кэмпбеллдің қатарын негізге алдық. Себебі, бұл архетиптер әмбебаптық сипатымен тек мифтегі ғана емес, проза жанрындағы туындыларда айқын көрінеді» [5,33 б.] деп атап өткен.

Архетиптер белгілі бір ұлттың мифтерінде, аңыздары мен ертегілерінде, сондай-ақ адамдардың түстерінде көрініс табады. Олар өз табиғаты бойынша иррационалды, оларға жүйелік, тәртіптілік, логикалық ойлау тән емес. Архетиптер адамның физикалық қасиеттерінен туындамайды, керісінше, адамның психикалық фактілерді қалай қабылдауы арқылы пайда болады. Бұл жағдайда адам психикасы иррационалды күйге түседі. Мифология тұрпайы менталитетті туындатпайды, ол адамдардың бастан кешіретін тәжірибесінің нәтижесі болып табылады, сондықтан адамдар мифтерді өмір сүру тәсілі ретінде қабылдайды.

Ал миф деп отырғанымыз адам баласының ойлау, қабылдау, жеткізу қабілетінің нәтижесінен туындап отырған өнер –сөз өнері, яғни сол халықтың әдебиеті, мәдениеті.

Осы мифология ғылымы арқылы «миф», «фольклор» ұғымдары, ұлттық ауыз әдебиетіміздің архетиптік өкілдері туралы сөз жалғасырмақпыз.

Әдебиеттану терминдер сөздігінде: «Миф (грек. *mythos* — баян, аңыз, мысал) — халық творчествосының ертеден қалыптасқан ескі көне жанрының бірі. Алғашқы қауымдық қоғам адамдарының сыртқы дүние туралы, әлемге әмір етер сыртқы күштер, яғни құдайлар мен рухтар образдары туралы және табиғаттан тыс құбылыстар мен оқиғалар жөніндегі түсінігі, сонымен қатар осылар жайындағы қалыптасқан мифтер (аңыз-әңгімелер). Миф әлем халықтарының бәрінде бар. Оған ежелгі Греция, Рим, Египет, Үндістан, Қытай мифтері және киінгі кездері зерттеле бастаған Азия Африка; Америка, Австралия, т.б. елдердің мифтерін атасақ та жеткілікті.

Қазақ мифі типологиялық сипаты жағынан әлем халықтарындағы әсіресе түркі елдерінде кездесетін мифтермен ұқсас. Ұмай, Бабай, Түкті Шашты Әзіз, Еміре, Үббе, Қорқыт т.б. персонаждардың әр алуан вариантта түркі халықтарының көпшілігінің мифологиясынан ұшырауы – Қағанат қалыптаспаған бағзы заманаларда-ақ ортақ танымдық кеңістік болғандығының айғағы. Қазақ мифтері тақырыптық жағынан: ғарыш туралы, аңдар мен құстар, адамдар мен рулардың шығу тарихы жайында мифтер деп сараланып жүр. Т.Шаңбаев» [3, 141 б.].

Қазақ халқының ұзақ жылдық тарихында мифтік кейіпкерлердің алатын орыны өзгеше. Миф - әрине шындықтан алыс болғанымен, шындық шеңберінде өмірге келген түпсананың көрінісі. Оның мағыналық арғы түкпірінде тарихи жад, яғни Юнг бойынша архетип жатыр.

Мифтік кейіпкерлерді жүйелеудің де өзіндік айқындалған заңдылықтары бар. Мәселен, мифтік кейіпкерлерді топтастырудың бірден-бір функциясы – табиғи жаратылысы мен тектік сипатын ашу. Әлемдік фольклорда мифтік кейіпкерлерді «протагонист» және «антагонист» деп бөлу қалыптасқан. Қазақ фольклорында оларды «жақсы» және «жаман» дейді. Бірақ адам баласының өзінде де жақсы да, жаман да қасиеттер бірдей жүретіндіктен, мифтік кейіпкерлерді «жағымды» және «жағымсыз» деп емес, Юнгтың кейіпкерлер архетиптеріне салған жөн.

Ұлттың мифологияның озық әрі классикалық үлгісі болып табылатын «Ер Төстік» ертегісінің кейіпкерлерін жоғарыда аталған кейіпкерлердің архетиптеріне негізінде талдауды ұсынамыз.

Архетип атауы	Түсініктемесі	«Ер Төстік» ертегісінің кейіпкерлері
Қаһарман	Жеңіске, кедергілерді жеңуге, өз-өзін	Ер Төстік. «Төстік өзгеше бала боп өседі: бір айда бір жастағы баладай, екі айда екі

	жетілдіруге ұмтылатын күрескер.	жастағы баладай, үш айда үш жастағы баладай, бір жылда он бестегі жасөспірімдей болып, екі жасында алысқан кісілерін алып ұратын бала болады. Садақ тартып үйренеді, тартқан садағын тоғыз қабат кетпеннен өткізеді. Аң аулап, құс атып, әкесі мен кемпір шешесін асырайды»... Төстік жолға шығады. Беліне садақ байлап, қолына темір таяқ алады, аяғына етік киеді. Ай жүреді, жыл жүреді, талай елді, талай жерді аралайды. Жолдасы да – садағы, азығы да – садағы, жолында кез келген аңды атып жеп отырады. Темір етіктен теңгедей, темір таяқтан тебендей қалғанда, алыстан сағым көтерген бел көрінеді» [6, 36]. деп басталатын ертегі кейіпкері, арман мақсатына ерлікпен қол жеткізетін қаһарман.
Көңілдес	Құштарлық, романтика, эмоционалды тереңдікке ие адам. Жақындық пен сұлулыққа ұмтылады.	Кенжекей «Кенжекей шығып, мынаны айтады: - Сан жорғаны алмадым. Ер аты деп таңдадым. Айыл-тұрманы, әбзелін Төстік, саған арнадым. Жабы емес, қазақы ат, Ер серігі қолғанат – Шалқұйрықты мін, Төстік! Сан жасауын алмадым, Саған бола таңдадым, Ақсырмалдай сауытты Осы жолға ки, Төстік! - деп зарлайды» [6, 106]. Қаһармандық сапарына даярлап, бар жақсымен әбзелдеп, ұзақ сапарынан аман оралуын күтіп отырған Ер Төстіктің жары.
Данышпан	Философ, білімді іздеуші. Өмірдің терең заңдарын түсінуге ұмтылады.	Шалқұйрық (Төстіктің аты) «Төстік ауылынан ұзап шыққан соң, Шалқұйрық атқа тіл бітеді. - Төстік батыр, енді екеуміздің жанымыз бір, қандай пәле болса да, бірдей көреміз. Менің мына айтқан сөздерім есіңде болсын. Егеуіңнің қасында жалмауыз кемпір сені күтіп отыр, сен егеуіңді ала бергенде, ұстап алмақ. Егеуге жақындаған кезде кемпірді алдайтын бір ақыл тап. Кемпір алдана бергенде, мен бетегеден биік, жусаннан аласа бола берейін, сол кезде сен егеуді іліп ал да жөнел, артыңа қараушы болма, - дейді» [6, 126]. Әрбір сынақ алдында не күтіп тұрғандығын, қандай әрекет жасау қажет екендігін болжап біліп отыратын образ.
Басқарушы	Күшті көшбасшы, бақылау, тәртіп, билік пен жауапкершілікке	Бапы хан (Жер асты билеушісі) «Біз енді жер астына түстік, бізге бұдан былай жер астының елі жолығады. Біраз жүрген соң

	ұмтылатын адам.	<i>жылан Бапы ханның ордасына келгенімізде, мені алысқа қалдырып, өзің ордаға кіресің» [6, 136].</i> Жылан кейпіндегі жер асты әлемінің билеушісі, Төстікті қонақ етуші хан.
Жақтас (көмек қолын созушы)	Архетиптер жүйесі бойынша қамқоршы ұстаз. Әрдайым көмек көрсетуге немесе қолдауға дайын қорғаушы.	Желаяқ, Саққұлақ, Таусоғар, Көлтаусар. «- Жердің үстіндегі Төстік жердің астына түсті дегенге, соған жолдас болайын деп, жолын тосып жүрген адам едім, - дейді әлгі кісі» [6, 146]. Темірхан еліне барар жорығындағы адал көмекшілері, қолдаушылары.
Сыйқыршы	Интуиция мен жасырын күштерге сүйенетін жұмбақ адам. Көбінесе, ішкі сезімдеріне сүйеніп әрекет етеді.	Самұрық құс. «Алып құс Ер Төстікті қанатына мінгізіп ұшып, тар тесіктен өткізіп жер үстіне шығарады. Қоштасарда Төстікке бір тал қауырсынын үзіп береді. - Денемдегі ерекше қасиеті бар жалғыз тал қауырсыным осы еді. Қысылған жеріңде, осы қауырсынды тұтатсаң, даяр боламын, қандай қысымшылықта болсаң да, құтқарып аламын. Егер де оны жоғалтып алсаң, менен жәрдем күтпе, - дейді» [6, 216]. Қалыпты бейнеден алшақ, арман қиялдағы дүниені әп сәтте, еш қияндықсыз, қауырсын көмегімен орындаушы.

Бұл ретте «Ер Төстік» ертегісін талдап зерттеу жұмысында психиатр Юнгтің және оның жолын жалғастырушылардың бекіткен кейіпкер архетиптерін ұсындық. Сонымен қатар олардың сипаттарын, әрекеттерін де айта өттік. Демек көрсетілген образдар ғалым Мирзахметов А. айтуынша: « дүниетанымның ғылыми емес параметрлерін өнердің көркемдік-символдық тұрғысынан бейнелеуіндегі алғашқы және негізгі үдеріс» деп тұжырымдауымызға болады

Сәйкесінше әр әрекеттің психологиялық себеп-салдарын ашуға тырыстық. Архетиптік образдың нақты қайсы екендігін анықтайтын сұрақтарды келтіріп, мысалдармен бекіттік. Көркем мәтіннің ішінде әр бір кейіпкер, әр оқиға, әр шешім және жалпылама желі психологиялық тұрғыда түсіндіріле алуы керек. Бұл жерде тек мәтін ғана емес, кейіпкерлердің психологиясын да ескеру керек.

Қорытындылай келе, архетиптер теориясы психология мен әдебиет арасындағы байланысты тереңдетуге көмектеседі. Архетиптер адамдардың жалпы мәдениетінде, оның ішінде мифология мен ертегілерде айқын көрініс табады. Осы теория арқылы біз қазақ фольклорындағы кейіпкерлердің терең символдық мәнін түсініп, олардың әрқайсысының архетиптік мәнін аша аламыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Юнг К.Г. «Психология бессознательного» Москва: КАНОН+ОИ «Реабилитация», 1998.-400с
2. «Краткая литературная энциклопедия. Т. 9. — 1978.
3. Әдебиеттану терминдерінің сөздігі - Алматы: «Ана тілі», 1996. -204б.
4. Қазақ фольклорының тарихы (Құрастырып, алғысөзін жазған – Ә.Қоңыратбев). – Алматы, Ана тілі. 1991. – 288 бет

5. Мирзахметов А. «Қазіргі қазақ прозасындағы архетиптік образдар» докторлық диссертациясы – Астана қ.,2021.

6. Қазақ ертегілері – Алматы: «Жазушы» -2000.-272 б.

ӘОЖ 159.922.7.

БОЛАШАҚ ПСИХОЛОГТАРДЫҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕГІ ҮЛГЕРІМІ МЕН ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТ АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫС

Рустамханова Тахмина Сухрабовна

rustamkhanova2003@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің магистранты,
Ғылыми жетекші – к.п.с.н., профессор Аубакирова Ж.К. Астана, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада эмоционалды интеллекттің студенттердің оқу жетістігі мен болашақ кәсіби табыстылығына әсері қарастырылады. Ғылыми әдебиеттер мен зерттеулерге сүйене отырып, эмоционалды интеллекттің құрылымы, оның танымдық қабілеттермен, мотивациямен және өзін-өзі бағалаумен байланысы талданады. Эмоционалды интеллект тек жеке тұлғаның эмоционалды жағдайын түсінумен шектелмей, сонымен қатар, кәсіби және академиялық қызметтегі жетістікті анықтайтын маңызды факторлардың бірі ретінде қарастырылады. Сондай-ақ, психолог мамандар үшін қажетті кәсіби қасиеттер мен қабілеттердің эмоционалды интеллект құрылымындағы орны сипатталады. Зерттеу нәтижелері эмоционалды интеллектті дамытудың маңыздылығын көрсетеді және кәсіби дайындықтың тиімділігін арттыруға ықпал ету жолдарын ұсынады.

Кілт сөздер: эмоционалды интеллект, оқу жетістігі, оқу іс-әрекетіндегі үлгерім психологиялық қабілеттер, мотивация, тұлғалық даму, болашақ психологтар.

Кез келген кәсіби саладағы маманның табысты қызметі оның біліміне, дағдыларына, эрудициясына, жалпы ойлау қабілетіне байланысты. Алайда, көп жағдайда жалпы интеллект деңгейінің жоғары болуы жеткіліксіз болып жатады. Бүгінде көптеген зерттеушілер маманның эмоционалды интеллектінің қалыптасуына ерекше назар аударады. Эмоционалды интеллект идеясы әлеуметтік интеллект туралы түсініктердің дамуынан туындады, оны дербес қабілет немесе тұлғалық ерекшелік ретінде бөліп қарастырудың басты себебі – жалпы интеллект деңгейі мен адамның әлеуметтік ортада табысқа жетуі арасындағы сәйкессіздік болды.

Эмоционалды интеллектке назар аударудың басты себебі – оның өлшенуі академиялық интеллектке қарағанда адамның кәсіби жетістіктерімен тікелей байланысты болуы. Эмоционалды интеллект феномені шетелдік және отандық ғалымдардың зерттеу нысанына айналды. Бұл бағыттағы алғашқы жұмыстардың бірі – П. Саловей мен Дж. Майердің зерттеулері, олар эмоционалды интеллектті эмоцияларды қабылдау, түсіну, реттеу және пайдалану қабілеті ретінде сипаттады.

Кейіннен Д. Гоулман (1995) эмоционалды интеллектті бес негізгі компонентке бөлді:

1. Өзін-өзі тану – жеке эмоцияларды түсіну және оларды дұрыс бағалау.
2. Өзін-өзі реттеу – эмоцияларды басқару және жағдайларға бейімделу.
3. Ішкі мотивация – мақсатқа жетуге деген ұмтылыс.
4. Эмпатия – басқалардың эмоцияларын сезіну және түсіну.
5. Әлеуметтік дағдылар – қарым-қатынас жасау және басқалармен тиімді әрекеттесу.

Д.Гоулман пікірінше, “Эмоционалды интеллект – бұл табыстың негізгі көрсеткіші. Академиялық дағдылар қаншалықты жоғары болғанымен, эмоционалды интеллект жеткіліксіз болса, адамның әлеуеті толық ашылмайды”.

Кейінірек бұл ұғым тұлғалық сипаттамалардың рөлін күшейтуге қарай өзгерді. Осы тенденцияның шарықтау шегі Бар-Он моделінде байқалды, ол эмоционалды интеллектке